У холодну осінню негоду, на одній з великих тульських доріг, залитої дощами і порізаною багатьма чорними коліями, до довгої хаті, в одній зв'язку якої була казенна поштова станція, а в інший приватна світлиця, де можна було відпочити або переночувати, пообідати або запитати самовар, підкотив закидали брудом тарантас з напівпіднятим верхом, трійка досить простих коней з підв'язаними від сльоти хвостами. На козлах тарантаса сидів міцний мужик в туго підперезаний сіряку, серйозний і темнолиций, з рідкісною смоляний бородою, схожий на старовинного розбійника, а в тарантасі стрункий старий-військовий у великому картузі і в миколаївській сірій шинелі з бобровим стоячим коміром, ще чорнобривий, але з білими вусами, які з'єднувалися з такими ж бакенбардами; підборіддя у нього було поголено, і вся зовнішність мала то схожість з Олександром II, яке настільки поширене було серед військових в пору його царювання; погляд був теж запитує, строгий і разом з тим втомлений.

Коли коні стали, він викинув з тарантаса ногу в військовому чоботі з рівним халявою і, притримуючи руками в замшевих рукавичках поли шинелі, вибіг на ганок хати.

— Ліворуч, ваша ясновельможність! — грубо крикнув з козел кучер, і він, злегка нахилившись на порозі від свого високого зросту, увійшов в сіни, потім в світлицю наліво.

У світлиці було тепло, сухо і охайно: новий золотистий образ в лівому кутку, під ним покритий чистою суворої скатертиною стіл, за столом чисто вимиті лавки; кухонна піч, яка обіймала дальній правий кут, ново біліла крейдою, ближче стояло щось на кшталт тахти, покритої пегимі попонами, упирається відвалом в бік печі, через пічної заслінки солодко пахло щами — розвариться капустою, яловичиною і лавровим листом.

Приїжджий скинув на лавку шинель і виявився ще стрункішою в одному мундирі і в чоботях, потім зняв рукавички і картуз і з втомленим виглядом провів блідою худий рукою по голові — сиве волосся його з

начосом на скронях до кутів очей злегка кучерявилися, красиве видовжене обличчя з темними очима зберігало подекуди дрібні сліди віспи. У світлиці нікого не було, і він неприязно крикнув, відкривши двері в сіни:

— Гей, хто там!

Негайно слідом за тим в світлицю ввійшла темноволоса, теж чорнобрива і теж ще гарна не за віком жінка, схожа на літню циганку, з темним пушком на верхній губі і уздовж щік, легка на ходу, але повна, з великими грудьми під червоною кофтиною, з трикутним, як у гуски, животом під чорною вовняною спідницею.

— Ласкаво просимо, ваша ясновельможність, — сказала вона. — Поїсти зволите чи самовар накажете?

Приїжджий мигцем глянув на її округлі плечі і на легкі ноги в червоних поношених татарських туфлях і уривчасто, неуважно відповів:

— Самовар. Господиня тут або служиш?

— Господиня, ваша ясновельможність.

— Сама, значить, тримаєш?

— Так точно. Сама.

— Що ж так? Вдова, що чи, що сама ведеш справу?

— Чи не вдова, ваша ясновельможність, а треба ж чимось жити. І господарювати я люблю.

— Так. Так. Це добре. І як чисто, приємно у тебе.

Жінка весь час допитливо дивилася на нього, злегка мружачись.

— І чистоту люблю, — відповіла вона. — Адже при панів виросла, як не вміти пристойно себе тримати, Микола Олексійович.

Він швидко випростався, розкрив очі і почервонів:

— Надія! Ти? — сказав він квапливо.

— Я, Миколо Олексійовичу, — відповіла вона.

— Боже мій, боже мій! — сказав він, сідаючи на лавку і в упор дивлячись на неї. — Хто б міг подумати! Скільки років ми не бачились? Років тридцять п'ять?

— Тридцять, Микола Олексійович. Мені зараз сорок вісім, а вам під шістдесят, думаю?

— Начебто цього ... Боже мій, як дивно!

— Що дивно, пане?

— Але все, все ... Як ти не розумієш!

Втома і неуважність його зникли, він встав і рішуче почав ходити по світлиці, дивлячись у підлогу. Потім зупинився і, червоніючи крізь сивину, став говорити:

— Нічого не знаю про тебе з тих самих пір. Як ти сюди потрапила? Чому не залишилася при панів?

— Мені панове незабаром після вас вільну дали.

— А де жила потім?

— Довго розповідати, пане.

— Заміжня, кажеш, що не була?

— Ні не була.

— Чому? При такій красі, яку ти мала?

— Не могла я цього зробити.

— Чому ж не могла? Що ти хочеш сказати?

— Що ж тут пояснювати. Мабуть пам'ятайте, як я вас любила.

Він почервонів до сліз і, насупившись, знову попрямував.

— Все проходить, мій друг, — пробурмотів він. — Любов, молодість — все, все. Історія вульгарна, звичайна. З роками все проходить. Як це сказано в книзі Іова? "Як про воду будеш згадувати".

— Що кому Бог дає, Микола Олексійович. Молодість у всякого проходить, а любов — інша справа.

Він підняв голову і, зупинившись, болісно посміхнувся:

— Адже не могла ж ти любити мене весь вік!

— Значить, могла. Скільки не проходило часу, все одним жила. Знала, що давно вас немає колишнього, що для вас наче нічого й не було, а ось ... Пізно тепер докоряти, але ж, правда, дуже безсердечно ви мене кинули, — скільки разів я хотіла руки на себе накласти від образи

від однієї, вже не кажучи про все інше. Адже був час, Микола Олексійович, коли я вас Миколенькою кликала, а ви мене — пам'ятаєте як? І все вірші мені зволили читати про всякі "темні алеї", — додала вона з недоброї посмішкою.

— Ах, як хороша ти була! — сказав він, хитаючи головою. — Як гаряча, як прекрасна! Який стан, які очі! Пам'ятаєш, як на тебе всі заглядалися?

— Пам'ятаю, пане. Були і ви чудово хороші. І адже це вам віддала я свою красу, свою гарячку. Як же можна таке забути.

— А! Все проходить. Все забувається.

— Все проходить, так не все забувається.

— Іди, — сказав він, відвертаючись і підходячи до вікна. — Іди, будь ласка.

І, вийнявши хустку і притиснувши його до очей, скоромовкою додав:

— Аби Бог мене простив. А ти, видно, пробачила.

Вона підійшла до дверей і призупинилася:

— Ні, Миколо Олексійовичу, не пробачила. Раз розмова наш торкнувся до наших почуттів, скажу прямо: пробачити я вас ніколи не могла. Як не було нічого дорожче вас на світі в ту пору, так і потім не було. Тому-то і пробачити мені вас не можна. Ну та що згадувати, мертвих з цвинтаря не носять.

— Так, так, ні до чого, накажи подавати коней, — відповів він, відходячи від вікна вже із суворим обличчям. — Одне тобі скажу: ніколи

я не був щасливий в житті, не думай, будь ласка. Вибач, що, може бути, зачіпаю твоє самолюбство, але скажу відверто — дружину я без пам'яті любив. А змінила, кинула мене ще образливі, ніж я тебе. Сина обожнював — поки ріс, яких тільки надій на нього не покладав! А вийшов негідник, марнотрат, нахаба, без серця, без честі, без совісті ... Втім, все це теж звичайнісінька, вульгарна історія. Будь здорова, милий друг. Думаю, що і я втратив в тобі найдорожче, що мав у житті.

Вона підійшла і поцілувала у нього руку, він поцілував у неї.

— Накажи подавати ...

Коли поїхали далі, він похмуро думав: "Так, як чарівна була! Чарівно чарівна! "З соромом згадував свої останні слова і те, що поцілував у неї руку і негайно соромився свого сорому. "Хіба неправда, що вона дала мені найкращі хвилини життя?"

До заходу переглянули бліде сонце. Кучер гнав підтюпцем, все змінюючи чорні колії, вибираючи менш брудні, і теж щось думав. Нарешті сказав з серйозною грубістю:

— А вона, ваша ясновельможність, все дивилася у вікно, як ми їхали. Вірно, давно зволите знати її?

— Давно, Клим.

— Баба — розуму палата. І все, кажуть, багатіє. Гроші в ріст дає.

— Це нічого не значить.

— Як не означає! Кому ж не хочеться трохи краще пожити! Якщо з совістю давати, худого мало. І вона, кажуть, справедлива на це. Але крута! Чи не віддав вчасно — нарікай на себе.

— Так, так, нарікай на себе ... Пожени, будь ласка, як би не запізнитися нам до поїзда ...

Низьке сонце жовто світило на порожні поля, коні рівно шльопали по калюжах. Він дивився на миготіли підкови, зсунувши чорні брови, і думав:

"Так, нарікай на себе. Так, звичайно, кращі хвилини. І не кращі, а істинно чарівні! "Кругом шипшина червоний цвів, стояли темних лип алеї ..." Але, боже мій, що ж було б далі? Що, якби я не кинув її? Яка дурниця! Ця ж таки Надія не власниця заїжджий світлиці, а моя дружина, господиня мого петербурзького вдома, мати моїх дітей? "

І, закриваючи очі, хитав головою.

20 жовтня 1938